

3. Справа *Leas v. Estonia*: рішення Європейського суду з прав людини від 06 черв. 2012 р. URL: <https://www.echr.com.ua/translation/sprava-leas-proti-estoni%D1%97-tekst-rishennya/>

4. Річний звіт системи надання безоплатної правничої допомоги за 2024 р. URL: <https://legalaid.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/zvit-systemy-nadannya-bpd-za-2024-rik.pdf>

5. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система від 05 жовт. 2021 р. URL: ID.court.gov.ua

Рибалка Руфіна Дмитрівна
здобувач вищої освіти
навчально-наукового інституту
права та психології НАВС

Науковий керівник:

Степанова Ганна Миколаївна,
професор кафедри кримінальної
юстиції ННІПП Національної
академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук,
доцент

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну розпочалося 24 лютого 2022 р. Майже четвертий рік українці живуть в умовах певних обмежень і постійної загрози життю. Так, черговий раз Верховна Рада України, відповідно до Указу Президента України від 05 листопада 2025 р. № 783/2025, продовжила дію воєнного стану в Україні строком на 90 діб [1].

Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан — це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене ситуацією, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб [1]. Відповідно, введення воєнного стану тягне за собою низку обмежень як для громадян, так і для органів державної влади. Правосуддя також зазнало значного впливу від війни та наслідків, які настають щодня.

Ще на початку повномасштабного вторгнення Рада суддів України рекомендувала суддям по можливості відкладати розгляд справ (за винятком невідкладних, у тому числі продовження запобіжних заходів) та знімати їх із розгляду, зважаючи на те, що багато учасників процесу не мали змоги подати

заяву про відкладення через участь у забезпеченні роботи критичної інфраструктури, вступ до лав Збройних сил України, територіальної оборони, добровольчих формувань або через небезпеку пересування під час бойових дій.

Разом з тим, під час війни суди дедалі активніше почали проводити судові засідання дистанційно, що значно спростило роботу як судів, так і учасників процесу [2].

Сучасні технології пропонують багато можливостей для безпечного обміну документами та участі у судових засіданнях онлайн, що дозволяє розширити доступ до правосуддя. Держава має забезпечити, щоб доступ до суду не був обмежений умовами воєнного стану, і може це робити шляхом запровадження електронного документообігу та проведення засідань у режимі відеоконференції з використанням електронного підпису [2].

В умовах війни зростає кількість справ, пов'язаних із воєнними злочинами, порушеннями міжнародного гуманітарного права, статусом військовослужбовців та справ щодо внутрішньо переміщених осіб. Особливо у справах щодо воєнних злочинів виникають проблеми зі збиранням доказів, допитом свідків та доступом до територій, де ведуться активні бойові дії [3]. Це вимагає спеціальної підготовки суддів, прокурорів та слідчих, а також співпраці з міжнародними органами.

Питання доступу до правосуддя стоїть особливо гостро для вразливих категорій населення — постраждалих від бойових дій, людей з інвалідністю, військовослужбовців, сімей загиблих, дітей та внутрішньо переміщених осіб. Для цих груп важливо забезпечити безоплатну правову допомогу, спрощені процедури та можливість дистанційного звернення до суду [4].

Окремої уваги заслуговує проблема виконання судових рішень. На окупованих і прифронтових територіях їх виконання часто є неможливим, що знижує ефективність судового захисту та породжує нові правові колізії щодо відшкодування збитків, завданих війною. З огляду на пріоритет збереження життя, кількість справ з окупованих територій значно зменшилася — що є цілком логічно в умовах постійної загрози.

Сучасні інструменти дозволяють значно розширити можливості для отримання правової допомоги. Відеоконференції, електронний підпис, подання документів поштою або безпосередньо до канцелярії суду — усе це забезпечує доступ до правосуддя навіть в умовах бойових дій. Іноді судові засідання доводиться переносити через небезпеку або окупацію територій. Держава зобов'язана забезпечити безперервність роботи судової системи, у тому числі шляхом переміщення суддів до інших судів того ж рівня та підтримання безпеки працівників судової влади.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. *Голос України*. 2015. № 89.

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31.
3. Дудоров О. О., Литвинов О. М. *Воєнні злочини: сучасні підходи до кваліфікації*. Київ: Право, 2023. 224 с.
4. *Доступ до правосуддя в умовах війни: аналітичний звіт* / Центр прав людини ZMINA. Київ, 2023. 48 с.

Ружнілова Вікторія Віталіївна

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту

права та психології НАВС

Науковий керівник:

Степанова Ганна Миколаївна

професор кафедри кримінальної юстиції

ННПП Національної академії внутрішніх

справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної збройної агресії Україна опинилася перед безпрецедентними викликами, що торкнулися всіх сфер суспільного життя, зокрема й системи правосуддя. Судова влада — одна з тих державних інституцій, від стабільності та безперервності роботи якої залежить не лише захист прав громадян, а й збереження правопорядку, довіри до держави та її здатності діяти навіть у критичні моменти. Попри загрозу, руйнування інфраструктури, переміщення людей та обмежені ресурси, суди продовжують працювати, гарантують громадянам доступ до правосуддя та захист їхніх прав навіть в умовах надзвичайної ситуації.

У презентаційних матеріалах Верховного Суду наголошується, що держава зобов'язана забезпечувати доступ до правосуддя та організацію безпечної роботи судів обумовлені військовим станом, гарантувати забезпечення права на особисту участь сторони у справі [1]. Це положення має ключове значення, адже в умовах війни багато держав змушені були частково або повністю зупинити роботу судів. Україна ж зробила все можливе, щоб правосуддя працювало безперервно.

Відтак, забезпечення здійснення правосуддя судами та уможливлення реальної доступності до правосуддя, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану, є складним багатоаспектним питанням, що передбачає широкий спектр заходів і засобів, завдяки яким:

а) кожен має не лише реальну можливість звернутися до судових органів, а й дієво скористатися перевагами процедури судового розгляду та отримати належний захист своїх прав;

б) забезпечується реалізація конституційної вимоги щодо сталої системності правового порядку в організації та діяльності органів державної влади, зокрема й судових органів як державних інституцій, наділеними